

Jylawlanmadyk duýgular / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Jylawlanmadyk duýgular / hekaýa JYLAWLAMADYK DUÝGULAR

Mekdebi gutarjak ýylymyz gyzlara hat berlişik bolanda-da, men haty ilki Tawusa däl-de, onuň özünden iki ýaş kiçi jigisine – her arakesmede Tawusy bahanalap klasymyza gelende, maýyl-maýyl baka-baka, tygly hanjarlary bilen birsyhly bagrymy dilip ýören Mährijemala beripdim.

Ýöne ol özuniň entek ýaşdygyny, üstesine özünden uly uýasynyňam bardygyny aýdyp, maňa birhili gümürtik jogap beripdi. «Bolmanda-da, gyzlar birinji hatyňa hoşniýetli jogap berýän däldirler» diýdim-de, ýene-de ýazdym. Ol hatyma welin Mähri düýbünden jogap bermedi. «Üç gezek bermäne hakym bar» diýip, üçünji gezegem ýazdym. Oňa-da jogap bermedi. Gün geçdigisaýam darygyp ugradym. Çünkü okuwlarymyz tamamlanyp barýardy. Şonuň üçinem, onuň bilen ine-gana gürleşere may agtaryp başladym. Gyssanjyma tas Tawusyň özüne-de yüz tutupdym, sen şu meselede maňa kömek et diýip. Hernä iň sonky

ekzamene üç gün galanda, okuwa gitmek için surat aldyryp gelýärkäm, şäher ýolda Mähriniň özi pete-pet geläýdi. Daýylarynyňka barýan ekeni. Aljyraýanyň, töweregime garanjaklap aýak-aldygyna ýalmanýanyň, köneje welosipedimiň pedalyny tersine basýanyň ýadyma düşýär. Sol aralykda jalbarymyň gonjam welosipediden çarhyna ildi-de, zynjyryna çolaşdy. Ýkyldym. Gonjumy sypdyrjak bolup ala-tozan turzup ýörüşüme welosipedimi suýräp, gyzyň daşyndan üç gezek dagy aýlandym. Ahyram jyrladyp ýýrtyp aldym-da, welosipedimi dikeltdim. Düýbünden ters tarapa öwrülen ruluny dogrulap durşuma zoraýakdan salamlaşdym. Süýem barmagymy maňlaýymdan keseleýin ýöredip, daş düşelen ýoluň üstüne derimi joralandyrdaydım. Yüzümi boz-ýaz edip:

– Mähri, sen nä meň soňky hatlaryma jogap bermediň? – diýdim. Meni önde-soňda juda köp örtän, çykgynszыz günlere salan uzyn kirpiklerini ak köwsüniň ince burnuna gezäp durşuna:

– Berdim-ä... – diýende, Mährijemalyň, ýok, meniň Mährijemalyň ýaňaklary gyzaryp gitdi. Köwsüniň burny bilen ýer çyzmasynam goýdy-da, çekinjeňlik bilen ýüzüme seretdi. Günükär halda birgeňsi ýylgyrdy. Obadan ýa şäher tarapdan biri görnäýmankä bellisini etmek üçin:

– O nähili berdiň? Haçan berdin? Soňkularymyň birine-de jogap bereňog-a – diýip, ýetişibildigimden sarnadym. Birneme özümi dürsändigimi duýup, öňe süründim. Tez maral ýaly tisginjiräp duran gyzyň has golaýragyna bardym. – Mähri! Elli gepden belli gep. Ine, men-ä sanlyja günden okuwa gidýän. Senem galýaň. Onsoň, kimin nireden çykjakdygyny kim bilýä. Sen dawaý, maňa belli bir jogap ber, alagümana etme.

Ol bolsa şol birenaýja ýylgyryşy bilen ýene-de:

– Aýtdym-a men, men ýaş, özümden uly uýam bar diýip – diýdi.

– Onda aýt-da bir zat, «uýam çykýanca garaş» diý, ýa bolmasada: «Mekdebi guitarýançam azar berme» diý, garaz, bir zat diý. Aýt, men näme şertiň bolsa-da kaýyl, ýöne bellisini et.

Özelenmelerimiň barysy biderek boldy. Sesinem çykarmady-da, başyny aşak salyp gidiberdi, ýeriň gaýmagyny bozman. Welosipedimiň şahyndan tutup, ýantaklap barşyma hamala ona gyjalat berýän ýaly:

– Sen onda meni nemeděňok-da?.. Men onda kim bilen nemedesim gelse nemedibermeli-dä... – diýip, naýynjar geplänimde, bokurdagym dolup, kanşyrawugym awuşap gitdi. Gözlerimiň gyrasy çygjardy. Meniň bolup barşymy görüp Mährem birhili boldy. Yüzi

üýtgedi. Yöreni häyallady. Bir zatlar diýjek bolup keýerjekledi. Şol wagtam şäher bilen obamyzyň ortalygyndaky goşa köpriň üstünde motoryny tatyrdadyp montýorymyz Halyl aga göründi. Öýümize tok çekip berendigi üçin şu çaka çenli atam ýaly sylap ýörenem bolsam, şol wagt ony itden beter ýigrendim. Has beterem, motoryň seňkildisine gulaklary galgap gelýän gulakjynyny ýigrendim. Oňa gözü düşenden, Mährem nepis dişjagazlary bilen elwan dodajyklarynyň bir gyrasyndan çalaja dişledi-de, daşlaşmak bilen boldy. Gyzy garamata goýmazlyk üçin menem welosipedime atlandym-da, oba garşy depdim. Halyl aga hazlap duşumdan geçende, hazanyň ýeli öwsäýendir öýtdüm. Kem-kemden Mährä gaharym gelip ugrady. Özumi birhili kemsidilen ýaly, ýigitlik namysyma deglen ýaly duýdum. Pæk söýgusi äsgerilmän, näzik duýgulary basylanın hasap etdim. «Her niçik bolsa-da, ýog-a diýmedi, gel-aý, bir ýyl, ýarym ýyl garaşyp göreýin, onsoň, ýene-de bir bagty synaryn-da» diýip, akyllly-başly oýlanmaga derek, hut şol günüň agşamsy Mährä gahar edip, Tawusa hat ýazdym, «ine seň özuňden uly uýaň bolsa» diýdim-de. Hoşniýetli jogabam aldym. Yz ýanyndanam uniwersitete gitdim-de, konkursdan geçibilmenem gaýdyp geldim. Bir ýyl obada brigadırıň kömekçisi bolup işledim. Indiki tomus oba hojalyk institutyna gaýybana girip geldim. Şol döwürlerde men Tawus bilen ýygy-ýygydan duşusdym. Mährä göz etmek üçin onuň bilen tirkeşip şähere giden gezeklerimem boldy. Kakamyň gaşlaryny bürüşdirip: «Oba arasynda beýdip ýörme, doňuz» diýip, telim gezek käýyändigine-de bakman, oba klubunda ýanaşyk oturyp kino gören gezeklerimem boldy. Bu zatlary men başda Mährä gahar edip başlanam bolsam, soňabaka çyna öwrüldi. Tawus bilen mazaly öwrenişdim. «Men hemise-de klasymyzyň oglanlarynyň arasynda diňe seni gowy görýärdim» diýen sözlerinden soň-a ony hasam gowy gördüm. Esasanam adamkärçiligini, pähim-paýhasyny, giňgöwrümliligin haladym. Soňabaka özumiň Tawusa ozaldan aşyk ekendigime ynandym. Asylam men, başda Tawusy halaýardym ahyry. Mähriniň o wagtlar dünýede bary-ýogam bildirenokdy. Gulpajygyny tasadyp ýörenje bir gyzjagazdy. Ol soň, ine, şu soňky üç-dört ýylyň içinde göze görnüp ugrady. Özem birden yetişdi. Daýawlaşdy. Owadanlaşdy. Göz bilen sözleşmäni, syrly-syrly bakyşlar bilen bir zatlar diýmäni çykardy. Meni ýoldan sowup şu güne salanam, Tawus ýaly mährem gyzdan ýüregimi sowadyp Mährä hat ýazdyranam şol owadan gözler, şol syrly bakyşlar ahyry. Ýone nädeýin,

aldandym. «Aldanan yzyny tapsa ýagşy» diýenlerini edibem yzyma dolandym. Eger-de Mährä hat berendigimi eşidip Tawusam hatymy almadık bolsa, şonda nederdim? Bolsa-da, Mährı syr bildirmändir. Aýtmandyr. Men durmuş guranymyzdan soňam bu hakda biljek bolup, osmakladyp Tawusdan kän soradym, emma bilibilen zadym bolmady. Diýmek, aýtmandyr.

Ýöne Tawus bilen her näçe süýji ýaşaşsagam, her näçe ysnyssagam, Mähriniň kalbymdan bütinley ýykyp gidibermeýändigine göz ýetirdim. «Ot-ot» diýselerem söýgi diýen zadyň ot däldigine, otdan-da beterdigine, ot ýaly islän wagtyň ýakyp, islän wagtyň söndürip bolmaýandygyna duşündim. Toýdan soň baş-uç gün geçensoň, Tawusy görmäne gelen Mähriniň kirpiklerini gazap bilen ýüregime sanjan wagty bilip galdym men şunuň şeýledigini. Eden işime buýsanyp, edermenlik satyp ýören halyma birdenkä badym gaçdy-da, dilime badak atylan ýaly boldy duruberdi. Oňly salamlaşybam, ine-gana synlabam bilmedim. Gözlerine gözüm düşenden, ogurlykda tutulan ýaly, süňňum gowşap, ýene-de ho-ol, birwagtkym ýaly agzym kepäp başlady. Uýluklarym titräp, injiklerim sandyrady. Olam edil bilgeşleýin ädýän ýaly tä gidýänçä gözlerini gözlerime çenedi oturdy. Bir gyzardy, bir agardy.

Soňky gezekler geleninde-de şeýle boldy. Daşy whole syr bildirmesemem içimden: «Kör hasasyny bir aldyr» diýipdirler. Ol gözleriň allaryna men indi aldanman, arkayyn bol» diýdim. Her gezegem bir bahana bilen öýden ýykdym-da, tä gidýänçä gelmedim. Paşmadyk söýgimiz barada hiç haçan o-da dil ýarmady, menem.

Şeýdip, gün yzyna – gün, aý yzyna – aý geçdi. Ýyl aýlandy. Oguljygymyz boldy. Adyna Seýran dakdyk. Seýran jan bir ýaşyny dolduryp-doldurmanka-da Tawus agyr syrkawlap keselhana düşdi. Sol wagt Mährı mekdebi tamamlap, raýon merkezindäki medsestralary taýýarlaýan iki ýyllyk kursda okap ýördi Gijelerine-de keselhanada nobatçylyk edýärdi.

Birinji gijäni Mähr-ä Tawusyň gapdalynda, menem daşarda – çirim etmän geçirdik. Diňe daňdanaralar Mähriniň kömegini bilen Tawusyň ýanyna girdim. Yanar ot içinde urnup ýatan ýanýoldaşmy görüp bozuldym. Ol-a gidip barýan ýaly, ýaňy bir jompuldapjyk ugran Seýran janam ýetim galyp barýan ýaly, göwnüme her zatlar getirip gyýyldym.

Ýöne şeýle agyr pursatlarda-da Mähriden sustum basylyp aljyradym. Bir-de Tawusa uzadan suwly käsäni elimden gaçyrsam,

bir-de boş ýere büdräp aýagymy agyrtdym. Käte bolsa gepläre
gep tapman, şol bir diýenimi gaýtalap, jübülerimi sermendim
oturdym.

Ertesi gündiz ejem dagy geldi-de, men öye gitdim. Az-kem dynç
aldym. Agşamaralar ynjalman ýene-de gaýtdym. Keselhananyň
howlusyna girenimdenem Mährä sataşdym. Ol iki elinem haladynyn
jübüsine sokup, baglaryň arasynda gezmeläp ýör ekeni. Ýuzi-
gözem aladaly. «Doganjygy-da, dözenok-da...» diýip içimi
gepletdim. Ýanyna bardym. Tawusyn ýagdaýlaryny soradym.
Getiren zatlarymy görkezip:

- Eltsem bormuka? – diýdim.
- Bor – diýdi.

Şeý diýibem, aşak bakdy. Men şujagaz pursatdan peýdalanylп ony
synladym. Soňky ýyllaryň içinde, hatda öye gelip gidýän
wagtaram men ony beýle golaýdan synlap görmändim ahyry. Ol
önkülerindenem has owadanlaşypdyr, dykyzlanypdyr, doluşypdyr.
Gara saçlarynyň ujy uzapdyr, ýognapdyr. Ter mämeleriň aýtymy
giňäpdır. Dösi ýaýbaňlanypdyr. Gaýmak ýaly ýaňklary has
terlenipdir, gözleri durlanypdyr.

Synlaýanmy aňan ýaly, «Goý synlap hezil etsin» diýyän ýaly,
Mähri esli mahal aşak bakyp sülümräp durdy. Birdenem ýuwaşlyk
bilen gabaklaryny galdyrdy. Kirniklerini ýene-de gözlerime
gezedi. Birgeňsi ýylgyryp, bir zatlar diýjek bolanda, gül
meňzi önküsindenem beter gülgün öwüsdii. Aljyrady. Onuň
aljyranyň görüp, menem aljyradym. Yüreklerimiziň gürsüldisi
dünýä ýaň saldy. Peltesine ot düşen şem ýaly, şol dem süňüm
bilen lowlap ýandym. Güýz aýynyň çigrekli agşamydygyna
garamazdan, maňlaýyma der geldi. Gabaklaryndan dökülen yssy
mähriň howry ýüregimiň üstünden ýol ýasap, kalbymda epgek
öwüsdirdi. Çaknyşan nazarlarymyzdan çykan ot töwerek-daşa
çabyrady. Ondan artyk durmaga rowgatym çatmady. Ysgynsz
ses bilen:

- Men, onda, Tawusy görüp çykaýyn – diýdim-de, Mähriniň
duşundan geçip, girelgä tarap yöneldim. Şol gidip barşyma
yzyma dönäge-de, şeýle bir Mährä seredesim geldi, emma her
näçe özüme zor salsañ-da bolmady. Bognum ysmady.

Edil çünke ýetip aňryk öwrülmeli bolanymda welin, ölseň-
öleýine saldym-da, yzyma gaňryldym. Gaňrylsym ýalam, göwüs
üzre goýberilen gara saçlaryny gysymlap duran Mähriniň gara
neşterleri göwrämi parran dildi-de, syh-syh bolup ýagyrnymdan
çykdy. Süňümi bogun-bogun sökdi. Lagşatdy. Gözleriniň

owasyndaky bulduraşypjyk duran şorja gözýaşlar bolsa, ozaldanam dilim-dilim bolup duran ýüregimi daglap goýberdi. Henize çenli öcmän, köräp duran ot gaýtadan tutaşdy. Ozalam bir gezek al salan şol ala gözleriň meni şu gezegem aldaýandygyna hiç ynanasym gelmedi. Ýone aldamaýanlygynda-da, men eýýäm öýli-işikli, maşgalaly adam ahyryn. Şonuň üçinem, melamatdan daşlaşmak üçin bu kyn ýagdaýdan çykalga gözläp ugradym. Gaçybatalga agtardym. Ahyram, hiç bolmanda, Mähri birine durmuşa çykýança, ýüregim ymykly umytdan üzülýänçä, bir ýerlere göçüp gitmegi makul bildim.

Şeýdibem, hem-ä gowy gutulýança Tawusy uly doktorlara görkezer duraryn, hemem okuwymy tamamláyançam institutyň golaýynda bolaryn diýen bahana bilen goşlarymdan ýeňil-ýelpaýraklaryny aldym-da, wagtlaýynça Aşgabada göçdüm. Obadan çykyp barýarkam bolsa, işige söýenip, boýuny buruplar duran Mährä gözlerimiň gyýgy bilen: «Hoş gal, Mähri! Hoş gal, ilkinji söýgim! Hoş gal, meniň hemişelik elden gideren, jepasy köp, jebri kän ak yüzli maralym! Hoş gal, meniň taýyndan tazygan gara gözüli jerenim! Hoş gal, meniň sünbül gara saçlary bir gulaç humaýym! Ikimize bir ýassykda başlaşmak nesip etmän ekeni, men saňa bagtyýar durmuş, uzak özür arzuw edýärin, ezizim!..» diýdim.

Şeýdibem gitdim. Aşgabada baryp dört-bäs ýyllyk bir ýana göçüp giden biriniň howlusyny kireýine aldym. İşe girdim. «Öýde bolsam içim gysar, ýene-de gymyldap ýörsem gowudyr» diýip, Tawusam işe girdi. Seýrany bakja ýerleşdirdik. Durmuş şu akymyna gider, hemme zat gülala-güllük bolar, Mährili wakalaram kem-kemden ýatdan çykyşar öýtdüm.

Emma her näçe özüme zor salsamam, hemise nämedir bir zadym ýetmeyän ýaly, nirededir bir ýerde haýsydyr bir gymmatbahaly zadym galan ýaly, elmydama töweregime garandym ýördüm. Ahyram şol gözläp ýören göwherimiň Mähridigine, onsuz hiç ýerde-de ynjalyp bilmejekdigime göz ýetirdim.

Men iki oduň arasynda galdaydım.

Mährini, hiç bolmanda, önkülerim ýaly daşyndan bir görüp, guwanyp gezsedim diýdim.

Şeýle bitakatlygy başyndan geçirip ýören pursatlarymam: «Mährini çykaryamyşsynlar» diýen habar bardy. Begenjegimem bilmedim, gynanjagymam. Agyr ýüküň başyndan şeýle aňsatlyk bilen sowuljakdygyna begensem, ählije umydymyň hemişelik synjakdygyna gynandym. Tawusyň Mährini çykaryşmaga giden gijesini men ýeke özüm dik oturyp geçirdim. İki günläp, tä

kekirdegi me gelýänçä arak içdim.

Garaz, dünýäniň mazasy gaçdy. Şäheriň ibirtde-zibirtligem, gohy-galmagalam, beýik-beýik binalaram ýalan ýaly bolup göründi. Bar zat agyr düýse meňzedi. Tawus gaýdyp gelensoň, Mähriniň gaýraky obadan bir gowy oglana durmuşa çykandygyny öwran-öwran gaýtalanda men: «Besdir! Goý indi şo gürrüňi! Irdim men sen şo takallaryňdan!» diýip, gygyraýmakdan, uly ilim bilen aglabermekden zordan saklandym.

Indi islesem-islemesem Mähriniň assa-ýuwaş ýadymdan çykjakdygy barada oýlananymda welin az-kem köşeşdim. «Indi onuňam öyi bar, ýanýoldaşy bar, özbaşdak durmuşy bar, indiden soň ol hakda pikir etmäge hakyň ýok» diýip öz-özüme teselli berdim.

Emma Mähri ýadymdan çykmadı. Käteler ýörite gidip göresim geldi! Ozal ondan gaçyp gaýdan halyma indi: «Nämüçin Mähri biziňkä gelenok? Jany beri sagmyka? Ýa ýanýoldaşy goýberenokmyka? Bolmasa bile geläýmel-ä» diýip, Tawusyňam gulak etini guratdym. O-da her gezek göwnüne zat getirmän: «Daş ýerdır-dä, geleýin diýeniň bilen gelip bolýamy, geler-dä ýollary düşse» diýdi.

Yöne soň-soňlar welin Mähri barada agzasam, belli bir zat diýmän, sowukdan-sowuk demini almany çykardy. Onuň maşgala durmuşy barada soramanym kem görmedim. Bir günem derdini içine sygdyryp bilmedi-de:

– Mähriniň durmuşy bulaşyk... – diýdi. Yzydanam aglady.

...Bir günem öylänaralar işden gelsem gap böwürde kese goýlan diwanyň üstünde aý dogan ýaly bolup Mähri otyr. Özem şol, birgeňsi ýylgyryşy bilen ýylgyrýar. Men birbada begenjimden ýaňa näme diýjegimem bilmədim. Oňa çenlem Mähri gyzaryp aşak bakdy-da:

– Salam! – diýdi.

– Salam! – diýdim. Gurak-gurak ýuwdundym. – Gezmäge geldiňmi, Mähri? Gowy edipsiň...

– Gezmäge diýseňem bolýa...

– Hä, «bolýaň» näme?..

– Medinstituta okuwa girmäne geldim...

Uzyn kirpikleri owadan gözleriniň üstüne her gezek inip-çykanda uçlary gelip ýene-de ýüregimiň üstünü ýelpäp gitdi. Gülgün ýaňaklar ýene-de al öwüsdı.

Gözleri welin, gussaly göründi.

– Durmuşyň gowumy, Mähri?

Ol gizlejegem bolmady.

- Durmuşym bozuldy. Aýrylyşyp gaýtdym.
- Nämüçin?
- Gowusy, sorama.

Soramadym. Sorasym gelse-de soramadym. Şu söhbetimiz şo-ol şäherýolda duşup aýrylyşalymyz bäri ilkinji gezek ine-gana sözleşişimiz bolsa-da, ony gynamazlyk üçin gaýdyp sorag bermedim.

Sorap nädeýin?! Bar zat düşnükli ahyry.

Meniň oňa: «Sen öňküdenem owadanlaşypsyň, Mähri! Saňa gelinlik düşüpdir. Seniň gadyryň bilmedik, seni depesine täç edip götermedik ýigit akmakdyr» diýesim geldi. Emma şonam diýibilmédim.

Onsoňam, gözler sözleşip durka, söz nämä gerek!

...Öňküdenem beter kyn günler başlandy. Iň ýamanam, Tawus Mährini instituta girensoňam ýatakhana goýbermän öýde saklady. Gitjegem bolsa: «Şäheriň ortarasında uýaň öýi barka, utanjakgämi başga ýerde bolup ýörmäge?» diýdi. Mährä-de şol kem ýaramadyk bora çemeli, boluberdi.

Bu ýagdaýda uzak ýaşabilmejegime gözüm ýetdi. Şonuň üçinem, bir gün Tawusa:

- Gel, oba göçeli. Dar şäher ýürege düşdi – diýdim.
- Mähri gelenden gidibersek, gysganan ýaly bolmazmy? – diýip, gaýtam ol başga perdeden gopdy.– Ozalam ýarym göwün biçäre. Bizden bir göwni galmasyn.

Wah, näbilsin ol şeý diýmek bilen öz aýagyndan palta urýandygyny. Göwnünde hiç zat ýok görgüli, şeýdip, menem agyr melamata itekledi. Ýeke meni däl, Mährinem itekledi.

Men indi Mährini şäheriň ýaş-ýeleňlerindenem, kursdaş oglanlaryndanam gabanyp başladym. Ol okuwdan sähelçe eglense-de, ýüregim howlap daş çykdym, nämüçindigini özümem bilmän, tä institutyň beýik basgançaklary görünýänçä ýumrugymy düwüp gitdim. Soňam oňa görünmän, garaba-gara yzyna düşüp gaýtdym.

Bir günem aşak bakyp düwdenekläp barýarkam çat maňlaýymdan:

- Nirä barýaň? – diýen mylaýym ses eşidildi. Görsem Mähri. Gülmüjireýär. Men sakga durdum-da, jübimden elýaglygymy çykaryp, maňlaýymyň derini süpürüsdirdim. Aljyrap, töweregime garanjak- ladym.

– Aý, şü, Tawusdyr-da... Mähri nämä gjä galdyka diýip özelenip otyr-da...

Ýagdaýma düşünendir-dä, ýalan sözlänimi ansa-da

aňmadysyrady. Aşak bakyp başyny ýaýkady. Çalaja ýylgyrdy. Başymyzy aşak salyp öye tarap ugradyk. Basym ýetmezlik üçin diýseň ýuwaş ädimler bilen okuw hakda, iş-alada hakda, durmuş hakda üzlem-saplam hümmüldeşip gelşimize iňrigiň garalybereninem, ýoldan sowlup, bir pynhan ýerde duran ýalnyz oturgyja çökenimizem duýman galypdyrys.

– Howanyň gowudygyny...

Şol iki agyz sözden ybarat owaz ýaly owadan owazy men henize čenli eşidemogam, eşitmejegimem çyn. Şol bakyş ýaly mylaýym, mähriban bakyşyň öňünde özümi dünýäde iň bir bagtly adam saýanymam çyn. Galyberse-de, Mähri bilen ilkinji gezek, şeydip, ýanaşyp oturdygymyz bolan şo pursat meniň üçin şu ömrümde iň bir lezzetli hem in bir ejirli pursatdyr.

Lezzetlidigi şudur ki, men Tawus bilen bolan ençeme duşuşyklarymda-da, boýnundan gol salyp ilkinji gezek posa alan gezegimde-de, hatda ikimizi ömür ýoluna ataran şol, ilkinji gjide-de beýle lezzetli pursatlary başyndan geçirmändim.

Ejirlidigi bolsa budur – ýagny, şu lezzetli, süýji pursatlaryň aňyrsynda eljagazlaryny galgadyp oglum, gaşlaryny ynjyly çytyp gelnim seredip dur. Her niçik bolsa-da, men ata, men är, bir öýüň eýesi, maşgalabaşsy. O zatlary hiç hili lezzete, hiç hili keýpi-sapa çalyşmaga meniň hakym ýok.

Onsoňam, her näçe örтensem, undubilmän, her näçe hupbatlar çeksemem, Mähriniňem meni edil meniň söýşüm ýaly söýyändigini bilemok ahyry. Belki, ol özi üçin bu agyr günlerde meni hossary hasap edýändir? Belki, ýüregini dökmek üçin, içini egismek üçin köne dost hökmünde ysnyşýandır? Belki, oňa goltgy gerekdir? Belki, men ýene-de aldanyp ýörenendirin? Kömek etmäge derek, ýok zatlary küýüme getirip, adamçylykdan çykyp ýörenendirin? Gözler näme? O gözlere ynam ýok. Öň bir gezek aldan gözler ýene-de aldap biler.

Men ýerimden turmak üçin gobsundym.

Emma gjä galan ekenim. Bu wagt gollarym eýýäm Mährininň gerdenlerinden geçip, barmaklarym sagrysyny sermeläp ýör ekeni. Leb lebe, dil dile golaýlap ýör ekeni. Aňdan öňe geçen ýşgyň humary hetden aşyp, meni barmasız gapylarymdan eltip, diýmesiz sözleri diýdirip ýör ekeni.

Goltugyndan sogrulyp çykmaga derek, Mährem eýýämhaçan kükregini kükregime goýup, göwsünü göwsüme oýkap, allowarralardan gelýän ölçügsije çyranyň ýsygyna elwan öwüsýän ýaňaklarynyň üstünden şabyrdap inýän gözýaşlaryny gerdenimden

guýup otyr ekeni...

...Gyz gözleriniň hergiz-hergiz aldamaýandygyny men, ine, şonda bildim. Şonda düşünip galdym men Mähriniň meni hiç haçanam aldamandygyna! Çyn ekeni! Ähli bakyşlaram, ýakyşlaram ýürekden ekeni. Meni tüýs ýürekden söýyän ekeni. Muny men çen bilen aýdamok. Özi aýtdy. Butin dunýäni undup, yşkyň humaryndan ýaňa meý-mest bolup oturan pursatymyz öz agzy bilen aýtdy.

– Onda nämüçin hatlarymy almadyň? – diýip, menem, şu ikarada-da şol bir köneje heňime tutdum.

Mähri uludan demini aldy.

– Men Tawusyň seni gowy görýänini bilýädim. Ol öýde-de, ýolda-yzda-da, joralarynyň ýanynda-da diňe sen hakda gürrüň ederdi. Saý-sebäp bilen siziň hojalygyňz hakda gürrüň edäýse dagy, ejemiň içine girjek bolardy. Men bolsam seni ondan hem-ä gabanardym, hemem öz uýamy kimdir birinden gabanýandygym üçin uýalardym. Men hem-ä onuň seň bilen durmuş gurup bagtly bolmagyny islärdim, hemem öz bagtymyň elden gidip barýandygy üçin gynanardym.– Ol az salym ýüzüni tutup oturdy-da, ýaz ýagşy ýaly mylaýym gözýaşlaryndan ýaňa öljeren aýalaryny dyzlarynyň üstünde goýdy. Sypalaşdyrды. Öňküdenem has gussaly gürledi. – Sen bilýänem dälsiň, Tawusyň senden hat alyp, begenjine ýatman çykan gijesini men ondan ogryńça aglap geçiripdim. Tawusyň çykjak gijesi bolsa Tawusdan aýra duşjekdigim üçin däl-de, senden ömürlik aýra duşýändigim üçin aglapdym. Sen okuwa gideniňde-de: – Daşyndan guwanyp ýörmekdenem dyndym-ow – diýip aglapdym. Birinji ýyl ýykylyp, ikinji ýyl gaýybana girip geleniňi eşidenimde bolsa, çaga ýaly begenipdim...

Ol sowuk demini aldy. Men durup bilmedim.

– Onda näme?.. Onda näme?..

Ol ýene-de sowuk demini aldy. Boýuny burdy-da, gözýaşa daglanan gyrmazy ýaňaklaryny aýasy bilen süpürdi.

– Nädeýin-dä... Onsoňam, meniň saňa: Men ýaş – diýdigim – Söýemok-diýdigim däldi ahyry.– Özümden uly uýam bar – diýdigim – Bar-da, şoňa hat ber – diýdigim däldi ahyry... Göwün beren gyzyň näzini çekmegem, garaşmagam, synagyndan geçmegem bolar ahyry... Sen bolsaň, howlukdyň. Ýelýüreklik etdiň... Şondan soň men seniň maňa bolan söýgiň hakykatdygyna ynanmadym. Hatyň almandygyma ökünmedim. Bular ýaly ýigit islendik wagty taşlabam biler diýdim. Kalbymda ýigrenjem döredi. Emma ol ýigrenç hakyky ýigrenç däl ekeni. Gahar bilen, wagtláýńça

dörän ýigrenç ekeni. Wagtlaýynçadygyny siz göçüp gaýdaňyzsoň hasam äşgär duýdum. Durmuşa çyksam, göwnüm sowaşar, bar zat ýatdan çykyşar öýtdüm. Emma bolmady. Ýyldyzymyz sataşmady. Ýaman oglan diýibiljek däl, gowy oglan ekeni, tanamanam baramok, bir ýyl ýaly bile işledik, gürlesdik, halaşdyk, emma durmuş guranymyzdan soň, ýüregimiň ol öýde däldiginı duýdum. Kakam bilen ejemiň iňirdilerinden her näçe çekinsemem gaýtdym. Ýone ýoldaşy my närza edip gaýtmadym. Aýtdym. Düşündirdim. Düşündi. «Bor, Mähri, bu durmuşda şowsuz durmuş guranlar bir biz däl, bizem şolaryň biri borus-da, gidiber, men senden kine edemok, haçan kömek gerek bolsa men taýýar...» diýdi.

Şeydibem, gaýtdym. Öýde uzak oturmaga kararym ýetmänem, bärík gaýtdym. Ýyldyzymy taparyn, ýitiren söygüme gowşaryn diýib-ä gaýdamok. Ýone gaýdyberdim. Bu bolup oturyşymyzam bolmadyk hasap edeli-de, indi ikimizem bu gürrüňleri ýatdan çykaraly. Tawusa ikilik etmäli. Bar zat şu ýerde galsyn.

Ol ýene-de aglady. Gideli, turaly diýse-de, turubam bilmän, gidibem bilmän, maňlaýyny çignime goýup aglady oturdy. Boýnumdan aslyşdy. Öwran-öwran hoşlaşdy.

Edil gökden gaýtarylan ýaly bolup oturyşyma, men özumiň henize-bu güne çenli gyzlar hakda, gyz ýüregi hakda hiç zat bilmeýändigime göz ýetirdim. Zoňtar häsiýetimiň özümem, bu biçäre gyzam nä günlere salandygyna, ine, şol pursat düşündim.

– Bagışla, Mähri, men ýalňyşypdyryn, indem näme, sen näme diýseň şo bor – diýdim-de, kellesini kükregime goýup saçlaryny sypaladym. Yaňaklaryndan ogşadym.

– Gel, onda, hoşlaşaly... iň soňky gezek hoşlaşaly...

Şondan soň men özumi çaga arassalygy bilen, iň bir belent gyz duýgulary bilen söyen mähribanymy üýtgeşik bir hyruç bilen bagryma basdyn. Amanat baga giren ogry ýaly ter bişen tämiz miwelerden, alma-narlardan öwran-öwran agyz urdum. Gyşarylyp göwsünden gysymladym. Uzyn kirpiklerini kirpiklemiň arasyна salyp, gabaklaryny gabaklaryma oýkadym. Ol ujuna ýetýänçäň ýarym günlük ýol ýatan gara saçlarynyň ýaňy bir-birini gulaçlap guitarýançam, gije ýarymdan agdy. Ikinjisiniň ýaňy bir ujundan girip ugranymdanam Mähri: «Hetden aşma, besdir, gideli» diýip, gulagymyň agzynda pyşyrdady. Demi bilen döşümi gyjyklady. Menem agzymy agzyna goýup: «Hoş Mähri... gideris... häzir gideris... ýene azajyk howlukma... bu pursat hoşlaşyk pursaty ahyryn...» diýdim...

Şol pursat ikimizem birhowa bu goh bilen galmagaldan doly

gowgaly dünýäni taşlap, başga bir hyýaly dünýä, mähir-muhabbetden başga hiç hili garamaty bolmadyk, degre-daşy gül-gülgüzarlyk bolup ýatan, bossanly, çemenli dünýä aralaşdyk. Baglaryna seýran eýledik. Şol dünýäni gözü bilen görmedik adama, doğrusy, o hakda gürrüň berip oturasy işem ýok. Görenler bolsa onsuzam düşünerler. Her näçe şert edişen hem bolsak, duşuşman uzak gezip bilmédik. Bir hepde geçip-geçmänkä men ýene-de medinstituta tarap ugradym. Ýene-de bile gaýtdyk. Ýene-de şol çolaja oturgyjyň üstüne çökdük. Yöne serhetden geçmedik. Bar zat şol pákizeligine, şol terligine galdy. Mähr-ä meniň üçin heniz durmuşa çykmadyk gyzdy, menem onuň üçin öýlenmedik oglandy. Biz oýnuň şondan aňryk gitmeli däldigine-de, gaýtam gözümüz-i başyemyzy aýlap ýören bujagaz oýnam näçe ir gutaryp bolsa gutarmalydyggyna-da gowy düşünýärdik. Düşündigimizsaýam, barha we barha melamata golaýlaşýardyk.

Men bilmedim ol samsyklykmy, ýa göwnüne deglen ilkinji söýginiň jezasymy, ýaşlyk ýalňyşlyklarymy, ýa nämälim bir güýç tarapyndan ýaşlyk ýalňyşlyklarymyzyn düzedildigimi, bilemok nämediginem, nämedendiginem aýdyp biljek däl. Yöne elimiz bilen, öz aýagyrmız bilen melamata golaýlaşandygymyz welin çyn. Muny Mährem aňan bolmaly. Çünkü şol duşuşyklar, oña lezzet bermeýärdi. Ol gülmeýärdi, ýylgyrmaýardy. Yzly-yzyna sowuk demini alýardy. Gursagyma ýaplanyp aglaýardy. Hamala diýersiň, golaýlaşyp gelýän agyr bir kesapaty ýüregi bilen syzýan ýalydy.

Iň ýamany men kem-kemden oglumdanam, gelnimdenem, hatda öz öýümdenem sowap başladym. Tawusy Mähriden gabanan gezeklerimem boldy. Biz oña däl-de, ol bize päsgel berýän ýaly bolup göründi. Käteler bir bahana bilen Tawusyň eline çagasyny tutduragada, ondan goh-galmagalsyzja dynmagyň, bu ýerde Mährı bilen arkaýynlykda döwran sürmegiň pikirini etdim. Meniň pikirimçe, başda goýberilen ýalňyş düzedilmelidi. Meniň ýanýoldaşym diňe Mährı bolmalydy. Emma o zatlar üçin men Tawus görgüliniň Mährı ikimize bolan mähribanlygyndan başga hiç hili bahana, hiç hili esas tapyp bilmedim. Şolar ýaly-da käte akylyma gelen ýalam bolýardym. «Hetden aşma, serhetden geçme...» diýip, öz-özüme pent hem edýärdim. Emma...

...Bir günem serhet bozuldy.

Şol gün men işden ir geldim. Öýde hiç kim ýok. Diýmek, Tawus heniz gelmändir. Seýranam bakjada. Sagadyma seretdim. Dört. Bu wagta çenli Mähr-ä okuwdan gelen bolmaly. Diň salsam, howlynyn

burçundaky emelsizje gurnalan duşdan şirrildi eşidilýär. Belki, Mähridir? Garaşdym. Ýarym sagat geçdi. Çykmady. Birdenem: «Hiç kim ýokdur-da, kran açık galyp, suw akyn duran bolmasyn» diýen pikir kelläme geldi. Bardym. Usullyk bilen gapyny çekdim. Açylmady. Aýybam bolsa jykladym. Şol! Mähri! Utanyp yza çekildim. Emma Botiçelliniň Wenerasyna gaýra dur diýyän hoşsurat aýaklarymy duşakladı. Şol dem bir ýerden adam sypatly, köpi gören, gaharjaň garry dünýä peýda boldy-da, üstüme abandy. Olam ýakamdan ebşitläp tutaga-da: «E-eý, köpeý oglı! Ýurt eýesizdir öýtdüňmi? Bidäne hurmany ekipmidiň, iýeriň ýaly?! Gül ýaly çaganyň mährinden gorkmadyňmy? Gül ýaly gelniň ygtykatyndan gorkmadyňmy» diýip, gygyrmaly halyna gaýtam öz eli bilen bir käseni gyrmazy şerapdan püre-pürläp berdi-de: «Al, iç! Serhoş bol! Beýle döwran her gün tapdyryp durýan däldir. Her öňyetene ýetdiribem durýan däldir. Entek juwanlygyň joşy ýatmanka, bujagaz gyz akylyna aýlawmanka döwran sür, gaýmagyny ýala, balyndan sor, biz-ä bir sandan galan garry góhert, sen bir hezil et!..» diýdi. Ogurlyk etjek ýaly assyrynyk bilen howlynyň gapysyna tarap gözümi aýladymda dodaklarymy ýalap yzyma dolandym. Ellerim ýene-de gapa ýetdi. Şykyrdatdym. Mermer deý ak bedeniniň üstünden suw guýup duran Mähri tisginip bärsine bakdy: «Hiýh» edip, bir eli bilen döşünü, beýleki eli bilenem uýat ýerini ýapdy. Allaniçigsi bolup gapa ciňerildi. Men ýuwaşlyk bilen:

– Mähri!.. – diýdim.

Eşitdi. Tanady. Gabawa düşen jeren ýaly dar ýerde iki baka urundi.

– Git, git, gelme!.. – diýip pyşyrdady. Men işik bilen söyäniň aralygyndaky jaýrykdan çöp sokdum-da, zülpäni galdyrdym. Gapy açıldı. Dykyz bedeniň üstündäki bulduraşýan sansyz monjuklaryň titreşip aşak inişlerine sähelcejik syn edip durdum-da, ylgap baryp Mährini bagryma basdym. Sowujak suwdan mazaly ganyp salkynlan bedeniň ýakymly, suwlaç ysy burnuma uranda huşum başyndan uçdy. Titreşip duran ter mämelere yüzümi oýkadym-da, bilinden gujaklap aşak çökdüm. Maňlaýymy ilki dyzyna, soň topuklaryna oýkadym.

– Mähri! Besdir! Men indi mundan artyk çydap bilemok! Ya meni öldür, ýa-da belli bir zat diý! – diýdim. – Aýt, dünýä malyndan geç diýseň geceýin, nämeden ant iç diýseň içeýin, ýöne kowma!..

Ol yüzünü tutup durşuna:

– Ýok, ýok, git! Git, meni masgara etme! – diýdi.
Men hasanaklap ýerimden galdym-da, ony ýaňadandan bagryma basdym. Ogşadym. Kem-kemden gowşaýandygyny duýanymdan soňam gujaklap ýerden göterdim.

Nä alla tutanya, nädip şeýdenime henizem akyl ýetirip bilemok, şol durşuma duşdan çykdym-da, howlynyň içi bilen öye tarap ylgadym. Ýolboýam akylymdan azaşan ýaly agzymyň ýeten ýerine agyz urdum, endamyna ýüzümi oýkadym, ýalbardym, özelendim.

Ol ilk-ä elimden sypjak bolup dyzady. Aýaklaryny däbşenekletdi. Elleri bilen ýüzüme, gözüme şarpyldatdy, göre gündiz, giň howlynyň içi bilen şo durşuna äkidip barýandyggyma gözü ýetensoňam: «Waý, bagtym gara, waý, bagtym gara...» diýide, hamala şeýdende hiç ýeri hiç kime görünmejek ýaly, goltugymda edil kirpi dek düýrlendi. Gözünü ýumup, elli bilen ýüzüni ýapdy.

Şol gelşime öye girdim-de, Mährini diwanyň üstünde emaý bilen ýatyrdym. Baryp işigi içinden ildirdim. Eşiklerini geýmek üçin eýýämhaçan törki jaýa tarap dyzaýan Mährini ýaňadandan gujaklap diwana geçirdim. Bagryma basdym.

Ten-tene degensoň ol düýbünden gowşady. Garşylyk görkezmesini goýdy. Dodagymdan dişläp, saçymdan penjeledi-de, süýjümtik iňledi, ysgynsyz ses bilen:

– Galtaman-n... – diýdi.

...Şeýdibem, oýun gutardy. Bar zat çyna ýazdy. Gaharjaň dünýe-de edil meniň çak edişim ýaly gaty bir geçirimlem däl ekeni. Aldawçy ekeni. Humarbaz ekeni. Kejroý, kejigerden ekeni. Onuň şeýledigini men bir gün Mährini dyzemyň üstüne mündürip, çözlenen saçlaryny ýüzüme oýkap otyrkam golumdan tutaga-da ýeriň biline pylçap uran wagty biliп galdym. Çep elim bilen ýanbaşy whole tutup, yzadan ýaňa gözlerimden ýaş döküp oturyşma: «Ahow, bi nätdigiň boldy? Öň-ä eý diýdiň, indem beýden bolýaň, munyň-a bolanok» diýdim weli, o-da ýogyn ses bilen loh-loh güldi-de: «Meniň bilen oýun etjek bolduňmy? Hany, onda oýnum-a gördün, cynamam bir gör!...» diýdi. Menem hälem bolsa, ýeň bermezlik üçin dälllige salan boldum-da: «Aýryl öňümden! Men seň ýaly sandan galan çýyrük töňne däl. Şular ýaly çem gelen wagty bırsalym döwran sürmäni gowy gerýän. Gel, ondan-a, ýenede öňkiň ýaly şerap ber» diýip gygyrdym. Ol bolsa dym-ak gözlerini dik depäme dikdi-de: «Badyhowasyran bolma-da, hany, gözüňi bir aç, gözüň nämeler görýä» diýdi.

Açdym. Açısym ýalam gözüm gapynyň agzynda Seýran janyň elinden tutup duran Tawusa düşdi. Gözlerine ynanmadık bora çemeli. Üzi duw-ak. Dodaklary titir-titir edýär.

Birmeydan ne ondan ses çykdy, ne-de bizden. Gemyldy, hereket ýok. Hiç bolman şol wagt Seýran janam sesini çykaraýmady. Howwa, boýnumdan karkara kimin aslyşyp duran gelniň Mähridigine, bir ujy büklüm-büklüm bolup, keçäniň üstünde ýatan şar gara saçlaryňam hut şonuňkydygyna Tawus ynanybilmän kän durdy.

Mähri usullyk bilen goltugymdan çykdy-da, bir garyşdanam gowragy boýdan artyp duran saçynyň ujunu gujaklap ýerden gösterdi. Bir gyra çekilibem örmäge başlady. Gözünüň gyttagyny Tawusa tarap aýlanda, nämüçindir, gözlerinde müýn däl-de, buýsanç göründi. Göwnüme bolmagam mümkün. Çünkü bu iki mähriban uýanyň her hili ýagdaýda-da biri-birine ikilik etmejekdiklerine men soň-soňlaram kän gezekler göz ýetirdim. Yöne her niçik-de bolsa, men şol gezek uly gopguna, gykylyga, agyr tupanyň turaryna garaşypdym. Tawus welin, şol bir durkuny üýtgetmän töre geçdi-de, bir ýerden pasportyny çykardı. Pul goýyan ýerimizden ýekeje onlugu sogrup aldy. Mähriniň golaýyna geldi. Horja elliři bilen onuň maňlaýyna düşüp duran saçlaryny düzedişirdi, ýanaklaryny sypalaşdyrdu, ýasa dolan gözlerini gyrmış yüzüne seredip durdy-durdy-da, oglunuň golundan tutup çykdy ötägitdi.

Meni şagga der basdy. Gözlerim garaňkyrady. Aýaklarymyň aşagy elendi. Üüregim agzyma geldi. Hopukdym. Bu çalgöz dünýeden hakykatdanam utulandygyma, ýşkbazlyk diýlen zady onuň düýbünden halamaýandygyna, asyl-ha onuň humarbazam, oýunbazam däl-de, bar zady öz ýerli-ýerinde goýup barýan bir danadygyna, maňa şerap berip, al salanyň bolsa, dünýäniň sypatynnda görnen arwahdygyna göz ýetirdim. Şol arwahyň allaryna gidip maşgalamdan, perzendifden, negözel durmuşyndan aýrylandygyma, şowhuny sowlan bazaryň içinde täk-tenha özumiň gugaryp galandygyma düşündim. Gyzda-gyzda gelende, olaryň ornuny hiç bir güýjüň tutup bilmejekdigine-de gutarnykly düşündim.

Şonuň üçinem, Mährä: «Sen otur, men häzir gelerin» hem diýmedim-de, hasyr-husur eşiklerimi geýip daş çykdym. Köce-köçe söküp, ýap-ýaňyja-da umytly ojagymyň agzynda garaja gözlerini balkyldadyp duran oguljygym bilen gelnimi gözledim. Atlaryny tutubam gygyrdym. Emma derek tapmadym. Ahyram dus gelen taksini tutdum-da, otly duralgasyna tarap eňdim. Önümden

çykandan: «Hiý, nemli gözleri Mähriňkä meňzäp duran ýaş zenany görmediňizmi? Elinde-de oguljygy bolmaly, oguljygymyz bolmaly» diýip soradym. «Ýok, görmedik» diýdiler. Käbirleri bolsa: «Toba-toba, biz seniň Mähriňi näbileli, ogluň näbileli» diýdiler.

Ol ýerdenem şäher aralygyna gatnaýan awtobuslaryň duralgasyna ylgadym. Tawusyň diňe awtobus bilen gidip biljekdiginiň başda kelläme gelmändigine ökündim. Iki ýana elewräp ýörşüme awtobusa münýänlere-düşýänlere esewan bolup ýören, goly gyzyl mataly, ýognas, burunlak aýalyň alkymyna dykyldym-da, has-has edip: «Daýza, pylan raýonyň awtobusy gitdimi?» diýdim. O-da gitdi ýa gidenok diýäýmän ýüzüme erbet bir alaryldy-da: «Honha, ýazylgy dur. Oka-da göräý» diýdi. Gep uruşdyryp durmaga wagt ýok, ýazgynyň öňüne bardym-da, boýnumy süýndürdim. Gidipdir. Ýene bir taksini tutdum-da:

– Nämेalsaň al-da, şol awtobusyň yzyndan ýet – diýdim.

Ýaşy ortadan agan, agajet, goturaky ýaşuly pul hasaplaýanyna burgy berip oturyşyna:

– Nämе, inim, reýsden dagy galdyňmy? – diýende somalyşyp duran sary dişleriniň barsy birden göründi.

– Ýok, agam, göcümden galdyn. Hatarly kerwenimden galdyn...

Gepimi-sözümi birhili görendir-dä, ýaşuly şondan soň sesini çykarmady.

Altmyş kilometr ýaly ýol geçip, edil serhetçilerin dokument barlaýan ýerinde awtobusyň yzyndan ýetdim. Kim dokumendini barladyp dur, kimse aýak ýoluna ýazylmana barýar. Görsem, Tawusam bir çetde ýygrylyp jyk, Seýrany aýaga tutup otyr. Men birbada nämę diýjegimi bilmän ýaýdandym. Bardygymy bildirmek üçin çat maňlaýyna geçip durdum. Ardynjyradym. Ahyram göwnümi bire baglap:

– Tawus, ýör, yza gideli, öye baraly, honha, maşyn garaşyp dur. Ýolda men hemmesini gürrüň bereýin, düşündireýin – diýdim.

Seýran jan meni görenden goljagazlaryny galgadyp, öz dilinde bir zatlar diýişdirdi, Maňa tarap owsundy.

Tawus welin, maňa barmysyňam, bir zat diýärmisiňem diýmedi, Seýrany çalaja silkedide:

– Bol, bala, «yk-ga» et... – diýdi. Özem meni ýanynda bar hasap etmeýändigini nygtamak üçin, düýbünden başga tarapa seretdi oturdy. Seýran bolanyndan soňam, ony eline aldy-da, maňa nazarynam aýlamam, awtobusa tarap ugrady.

Men onuň yzyna düşüp başşyma:

– Tawus, beýtmesene! Gitmesene! Dursana, düşünişeli-le... – diýip ýalbardym.

Ol welin, göwnüm üçinem dönüp baktady. Assajykdan ýöräp başşyna howlukman awtobusa mündi. Men ejesiniň elinde oturan ýerinde: «Däd-de... däd-de...» diýip henizem maňa tarap gollaryny galakyjakladyp ýetişibildiginden depirjikleýän oguljygyma elimi serdim. «Seýran jan!.. Oglum!..» diýjek boldum. Emma dilim zyvana gelmedi.

Ona çenlem awtobus ugrady. Şol awtobusyň içi bilen meniň ähli baýlygym, maly-mülküm, göz-guwanjym, daýanjym, söýenjim, jigerbendim bolan Seýran janam, başyny başşyma deňäp, meniň bilen ömür atly uzak ýola baş goşan başdaşym, ýanýoldaşym Tawusam gitdi.

Bir mähremlerimiň giden tarapyna, birem Mähriniň galan tarapyna owsun atyp, serimsal bolup durşuma, darka ikä bölünen ýüregimiň haýsyna tarap gitjegimi bilmän kösendim.

Tawusyň bolup gidişinden çen tutsaň, indi oňa tarap ýoluň ýokdugy, ähli ýalbar-ýakarlaryň puçdugy görnüp durdy.

Elbetde, hiý birini öler ýaly äsgermezçilik edersiň-de, günäň geçilermi...

Ahyram esli wagt bări uzyn-uzyn signal berip duran taksiniň içine kürsäp girdim.

– Sür!

– Nirä?

– Yza sür! Şähere!

Gaýtdyk. Ýolboýam «Wagt geçer, Mähriniň yssy mähri boşap galan kalbymy doldurar. Göwnumi göterer. Bu aky aýralygyň yzasy kem-kemden aýrylyşar, hemme zat gülala-güllük bolar. Baharda duýdansyz öwsen şemal deý bir säwlik bilen birmahallar duşundan geçip giden söýgiňe täzededen gowuşmaklygyň hatyrasyna şunça jebre dözmeklik aýp däl. «Hiçden giç ýagşy» diýipdirler. Bu zatlara Seýran jan ulalansoň düşüner. Kem-kemden Tawusam düşüner. Belki, eýyämem düşünendir» diýip içimi gepletdim. Öz-özüme göwünlik berdim. Ömürlik ýitirendirin öýdüp ýören bagtymy täzededen gaýdyp berendigi üçin ykbalymdan müňdebir razy boldum. Men: «Ine, bararyn, Mährı öňümden ylgap çykar, böküp boýnuma zyňar, özi zerarly öýünden bizar bolup giden doganjygyna nebsi agyryp aglar, yzyndanam ujy nepis hünjülerden doly gara neşterlerini garagyma sanjar-da: «Geldiňmi, mähribanym! Şu pursata men, gör, nijembir ýyllap

garaşdym. Gel, geç, ynha, çay demläp goýdum. Iç! Özüňem, ine, şujagaz ýere geç – diýip, ikimizi betnamlyk ýoluna ataran diwany görkezer, ýüzümi-gözümi sypalap: – Ine-gana mähriňden bir ganaýyn, kaddy-kamatyňa bir guwanaýyn, meniň galtamanjygym» – diýer» diýip göwün ýüwürtdim. Şu gjäniň lezzeti ho-ol, pynhan oturgyçda oturyp, ilkinji gezek gol boýna salışan gjämizden has lezzetli bolar öýtdüm. Emma bary tersine bolup çykdy. Mähri öňümden çykmady. İçerde aglap ýatandyr öýdüp öye girdim. Bary-ýogy üç otagdan ybarat jaýyň içinde aldyranym bar ýaly iki ýana elewräp ýörşüme: – Mähri! Mährijemal!.. – diýip gygyrdym.

Janhowluma howlynň burçundaky odur-budur oklanýan köneje kümä čenli barladym. Birdenem duş tarapdan şirrildi eşidildi. Bu wagtlar duşa düşülýän wagtyň däldigini bilip duranam bolsam, bir bökeňde bardym-da, gapyny zarp bilen çekdim. Ozaldanam bahana bolsa gopjak bolup duran gapy çekşim ýaly, güpürdäp gaýtdy. Badyna menem gaýtdym. Ýeňsäm ýere degdi. Hyk-çoklap zordan ýerimden turdum. Bar zadyn keýpiňe, göwnüňe görä bolup durýandygyna geň galyp durşuma, henizem şirrildäp duran kranyň nurbatyny gazap bilen towladym. Oturyp çilim çekdim. Şol gezek telbe edip dälireden, meni şunça garamatlyklaryň üstünden elten mermer deý ak, titräp duran ter bedeni gez öňüme getirip, uludan demimi aldym. Özümi bu tükeniksiz köylere salyp ýören ykbalyma nägilelik bildirdim. Hudaýa şikaýat etdim. «Nämüçin meni beýle ryswa etdin?!» diýip, nalyndym. Ümürde ýoreýän ýaly girip-çykyp ýörşüme, diwanyň üstünde ýatan kagyza gözüm düşdi. Garbap aldym. Gatyny açdym. Hat. Mähriniň haty. Gözýaş degip, bulasın ýerleri bildirip dur. Okap başladym...

«...Hemmesine günükär men. Başdanaýak barysyna men sebäpkär. Men muňa öň düşünmändirin. Düşünjegem bolmandyryny. Muny men ýaňja, Tawus oguljygynyn elinden tutup gidende-de aňmandym. Bu hökman şeýle bolaýmalydyr öýdüpdim. Hemme zat öz-özünden düzeldi, bar zat ugrukdy, ýerli-ýerine geldi diýip oýlanypdym. Begenipdim. Ýalňyşandygyma, ters ýola duşendigime, oturan bir parahat dunýäni gowgaýa salandygyma, ine, şumatjyk seniň aldyranyň bar ýaly bolup öýden çykyp giden pursadyň düşündim. Seniň ýürek tarlarynyň diňe şol iki ynsanyň ýürek tarlaryna baglydygyna, ony hiç bir güýjüň ýolup bilmejekdigine, ýoljak bolmaklygyň bolsa dünýäde iň bir aýylganç günäleriň biridigine, ikimiziň bu bolup ýörşümiziň bolsa häki bir,

dunýäniň gül-abadan wagty, ediläýýän messepsizlikdигine düşündim. Ýeri gelende, maşgala, öý-öwzar, çaga diýlen zadyň ornuny hiç bir zadyň, hatda bir gezek ýitirilip, ikinji gezek tapylan ilkinji söýgüniňem tutup bilmejekdигine göz ýetirdim. Sol iki ynsanyň ornuny men-ä däl, hatda ataň-eneň hem tutup bilmejekdигine-de, ata üçin – çaganyň, bala üçin – atanyň, goç ýigit üçin arassa öýüň nämedigine-de, bir abat öýi bozmaklygyň nähili el- hençdigine-de göz ýetirdim. Şonuň üçinem gidýän. Meniň günäm uly. Günämi boýuma alýaryn. Ýone seniňem günäň uludyr. Ilkinji gezek boýnuňa bökenimde, mert duragada: «Samsyk bolma» diýen bolsaň, ýylan bolup araňza sokulanymda: «Ýok bol, alahöwren!» diýip, taýaklap kowan bolsaň, bu masgaraçylyklar bolmazdy. Emma sen nebsiňe buýrup bilmediň. Senem öz ince duýgularyňa buýrup bilmediň. Gaýtam ugruna gitdiň. Üstüme süründiň. Öz paýyňa kanagat etmän, kimiň käsесine el uzatdyň. Saklap bilmänem dökdün. Bu zatlara men-ä indi düşünýän, a sen berin irräk düşünäýmeli ekeniň-dä? Ýa henizem düşüneňokmy? Zyýany ýok, düşünersiň. Hälem bir pille. Git! Oba git! Bar-da, Tawusyň aýagyna ýykyl! Ýalbar! Belki, ol günäni geçer! Geçerem. Çünkü ol biz ýaly doňyürek däldir. Biz ýagşylyga ýamanlyk etdik. «Söýgi – kör bormuş» diýärdiler, ýone biziň munymyz söýgümikä? Men indi bu ömrümde-hä Tawusyň gözüne görnüp bilmen. Senem meni ideme. Uýamyň bagtyny garaldyp, çagasyny ýetim goýup, bir öýi weýran edip gurnalan durmuş maňa hiç haçanam ezýetden başga zat bermez...» Men ýerimden turdum-da, hamala ýaňky sözleri Mähri edil gapdaljygymda, ýaňagyny kibtime ýaplap oturyşyna aýdýan ýaly, öýüň içinden onuň keşbini, gözlerini, gara saçlaryny gözledim. Emma gara neşterler gezelmedi. Gara saçlar tolkun atmady. Yumşak gabaklar humaý gözleriň üstünü emaý bilen örtmedi. «Tawus geläýmesin ýene...» diýen howsalaly, süýji sözler eşidilmedi. Ter be- denini titredip Mährim ustüme sürünenmedi. Gutardy! Bar zat gutardy!

Dek düýnem men «mukaddes öý» atly bir uly şähriň soltanydym – bu gün gedaý galym. Bir agyr ýygnyň serdarydym – nökersiz galym. Oglum barka ogulsyz, gelnim barka gelinsiz galym. Mähri bolsa derwüşiň düýsune giren peýker ýaly, tykyrdap barýan arabamy çep ganatynyň bir ujy bilen bir kakanda dünderdi-de, duşumdan geçdi ötägitdi.

Uzynly gjäni daş işikde, derwezä göz dikip geçirdim. Öye girip öwran-öwran Mähriniň hatyny okadym. İçimdenem

gaýtaladym. Ahyram, uludan demimi aldym-da: «Dogry aýdýaň, Mähri! Seňki dogry – diýdim. – Gaş bezejek bolup göz çykaranyňdan peýda ýok. Beýdip gurnalan durmuş, hakykatdanam, ezýet berer».

Şol günüň ertesi ir bilen oba gitdim. Öye golaýlanymdanam, akly-gyzylly towuklaryň arasynda joňkuldapjyk ýören oguljygymy görüp uludan demimi aldym. Kölegede ejem bilen çäý içişiň oturan Tawus meni görenden çäýnegini göterdi-de, gaşyny çytyp öye girdi. Ejemiň gep-gürrünlerinden çen tutup, Tawusyň hiç kime hiç zat aýtmandygny aňdym. «Gezmäge geldim. Ogluňyzam bu gün-erte geljek» diýipdir.

Üstümden agyr ýük aýryldy. Dünýäm giňedi. Çepiksije, keselbent gelnimiň ýanynda kiçeldim. Özüme görä ony kän mert, özümi bolsa ejiz saýdym. Nalajedeýin saýdym. Geçirimliligi, parasatlylygy üçin, yhlasyna ikilik edendigim üçin öler ýaly utandym. Gele-gelmäne ili örüzibermändigi üçin, käbir haýýar heleýler ýaly, gapy baryny kakyp, şermendelige salybermändigi üçin köp-köp minnetdar boldum. Şolar ýaly agyr ýuki hem horja gerdenleri bilen täk özünüň çekip-çydap bilendigi üçin gujurgaýratyna, adamkärçiligine sarpa goýdum. Öz-özümi ýigrendim. Näletledim. Omalak-çomalak edip öňümden çykan oguljygymy gujagyma gysdym. Yaňajyklaryndan öpdüm. Ejem bilen, jigilerim bilen howul-hara salamlaşdym, düýn öýlän egnimden uçan Tawus guşumy, ömri bilen ömrümi dowam etdirjek jigerbendimi başga gapydan däl-de, öz umytly ojagynyň gapysyndan tapandygym üçin hudaýa ýüz-müň şükür etdim-de, alty aýlyk ýoldan aşyp gelen argyn argyşcy ýaly özümi kölegede ýazylan keçäniň ustüne goýberdim.

Men indi arkaýyn. Hemme zat ýerinde. Uly-il ýaly, menem ýene-de deňli-derejeli adam. Meniňem maşgala ýerinde maşgalam, öý ýerinde öýüm, oglu, ýerinde oglum bar.

Irden turup sagyma seretsem – ulymy görerin, soluma seretsem – kiçimi.

Şu zatlar üçin men diňe Tawusa minnetdar. Ölinçäm hyzmatyny etsem-de, eziz balasynyň, mukaddes ojagynyň, arassa içerisiniň hatyrasyna şeýle agyr gussany gursagynda göterip ýören bu belent ýurekli zenanyň öňündäki borçdan çykyp bilmejegim çyn. Sondan soň durmuş ýene-de öňki akymy bilen akyp ugrady. Oba göçüp geldik. Bolup geçen wakalar hakynda, Mähri hakynda Tawus ikimizem başardygymyzdan dil ýarmazlyga çalyşdyk. Mährem gaýdyp gara bermedi. Kanikul döwürleri işe girdim bahanasy

bilen oba-da gelmedi. Geläýse-de, biziňkä gelmedi. Tawusam ol bar wagty öýlerine gitmänini kem görmedi. Biziň garrylarymyzam, Tawusyň hossalaram bu ýagdaýy iki uýanyň arasyna düşen bolgusyz öýkeleşikdir öýtdüler. Seýran jan ýaňy bir üç tigirlije welosiped sürmäge ýaran wagtlaram gyzjagazymyz boldy, Adyna Gulälek dakdyk. Birdenem şo-ol, köne keseli gozgady-da, Tawus ýene-de tapyr-tupur ýkyldy. Özem bu gezek çyny bilen ýkyldy. Haly erbetlesdi. Egbarlady. Keselhanadan-keselhana, dogtordan-dogtora ylgadym. Bolmady. Ahyram tapdan düşen ezizimi gollarymda göterip öye getirdim. Bir gysym bolan göwresini düşegiň üstünde emaý bilen goýanymda saklanyp bilmedim. Ol şonda Aşgabatdan göçüp baralymyz bări birinji gezek gözlerime seretdi-de, horja barmaklaryny titredip gözlerimi süpürdi.

– Goý, aglama... – diýdi. Çagajyklaryny sorady. Hersini bir tarapynda oturdyp başjagazlaryny sypalady. Ýeke-ýeke ogşady. Soň maňa seredip ysgynsz yylgyrdy-da, şondan artyk oturara mejaly ýetmän özünü düşege goýberdi.

Çagajyklarymdan, aýalymdan gözýaşyym gizläp, aralarynda çok düşüp oturyşma: «Durmuşyň öz eliň bilen bozjak bolup, gudurap ýörmek geregem däl ekeni. Wagty gelse o zatlary ýowuz tebigatyň özi bizden soraşmanam etjek ekeni...» diýip oýlandym. Tawusyň bar güýjüni Mähri ikimiziň beren ezyetlerimize sarp edendigini göwnüme getirip, özümi jenaýatkär duýdum.

...Bir günem ol meni ýanyна çagyrdy-da, halys ysgyndan gaçan incejik sesi bilen:

– Mährini çagyr... Görüp bir galaýyn... – diýdi.

Her näçe kyn düşse-de, habar etdim. Emma geler öýtmedim. Aradan üç-dört gün geçdem welin, gapy açyldy-da, burnuma tanyş, ýakymly ys urdy. Başymy galdyrdym. Mähri! Durky bilen titräp, aglap dur. Eginleri silkinýär. İki elem ýüzünde. Men ýerimden turdum.

– Gel, geç, Mähri. Ine, şujagaz ýere geçir... – diýdim-de, hassanyň ýanyndan ýer görkezdim. Öz sesimi welin, özüm tanamadym.

Hossarynyň gelenini duýandan, Tawus ýumulgy gözlerini zordan açdy. Incejik gollaryny göterip, gujagyny gerdi.

Mähri:

– Waý, doganjygym!.. – diýip, ulili bilen gygyrdy-da, özünü uýasynyň üstüne oklady. Reňki öcen ýüzüni bagryna basyp aglady.

– Ahyry geldiňmi jigim? Geler-geler diýip, gözlerim ýoluňda galdy – diýdi-de, gurbunyň çatdygyna görä, Tawusam aglady. Olaryň aglaşyp oturyşlaryny görüp Seýranam aglady. Heniz mana düşmeýänem bolsa, bir çetde däbşenekläp ýatan gyzjagazymyzam aglady. Men Seýranyň elinden tutdum-da, Gülälegi goluma alyp daş çykdy. Aýlaň-çaýlaň etdim. Goňşy-golamlar bilen gümürýamyr etdim. Ynjalman ýene-de yzyma dolandym. Bosagadan ätlänimdenem Tawusyň:

– ...Ýok, ýok, men senden hiç zady gaty göremok, jigim... Hijiňzdenem gaty göremok... Öz maňlaýymdan görýän. Baryp-ha mekdepde okaýarkagam bilýärdim-ä, men seniň çaga kalbyň kimiň eýeländigini. Ýone onuňam seni gowy görýändigini welin, bilmendirin... Bilen bolsam... ...Seniň beýle tükeniksiz derde uçranyň soň bildim... Ýok, in sonky gezek däl? Ilki başda, adamyň bilen aýrylyşyp Aşgabada baran günüň bildim... Ýone Tawus kine edýändir öýdüp özüňi horlamagynyň, jigim... bu durmuşdyr bi... – diýyän sesleri üzlem-saplam gulagyma ildi.

Men gürrüňlerini eşidenligimi bildirmezlik üçin yza çekildim. Ardynjyradym. Ýuwaşlyk bilen bardym-da, Seýrany ejesiniň gapdalynda oturtdym. Gyzjagazyny gujagyna berdim. Aňyrsy görnüp duran aýalary bilen jüýjejikleriniň arka-boýnuny sypalaşdyryp, gözüne ýaş aýlap ýatyşyna, Tawus gurak-gurak ýuwdunyp:

– Wah, ysjagazyňzdan aýlanaýyn... – diýdi. Çalaja iňledi. Bokurdagy dolup esli mahal sesini çykarmady. Mahal-mahal Mähriniň ýüzüne naýynjar seretdi. Birdenem Mähriniň boýnundan asyldy-da, telim wagt bări hut şu sözleri aýtmak üçin garaşyp ýatan ýaly, inçeden uzyn, zaryn bir owaz bilen: – Çagajyklarymy hiç kime beräýmegin! Özüň eýelik etginiň... – diýdi.

Bu onuň: «Şu gapydan uzagyndan girip-çykmaq nesibämde ýok ekeni, jan dogan. Gitmeli boldum. Seniň yhlasyň zor çykdy. Seňki çyn bolup çykdy. Men bu öýde ötegçi ekenim, myhman ekenim, bu öýün hakyky eýesi sen ekeniň! Öň bir ýalnyşlyk bolupdyr, ine, indi o-da düzeldi. Men gidemsoň şu içerä, çagajyklaryma özüň eýelik et. Öý eýesiniň başy ýaş. Barybir, bu öý boş durmaz. Her niçik bolsa-da, sen meniň dözməzimsiň, gyýmazymsyň. Ynjytmağa gözleriň gyýmaz. Şu meniň senden iň soňky haýyşym şu, doganjygym» diýdigidi.

Bu panydan-bakyýa tarap ugran, ajal kerwenine ýük uran ýolagçynyň iň soňky haýyşydy.

Tebigatyň öz kanuny bar. Biz oňa emr edip bilmeyärис. Tawus gitdi. Iki sany gül ysly eýjejik çagany özünden nyşan goýup, dünýeden ötdi.

Şolaryň hatyrasyna okuwynam taşlady-da, Mähri gyzymyz Gülälejigi, oglumyz Seýran jany edil öz bagryndan önen perzendi ýaly edip saklady. El süydüni berip ulaltdy. Edil Tawusyň sargap gidişi ýaly çagalaryma ene, özüme ýanýoldaş boldy. Obamyzda açylan keselhana işe ýerleşdi.

Ýyllar geçdi. Çagalar ulalyşyp, aýy aýralygyň ýüreklerle salan yzasam kem-kemden köşeşdi. Aýrylyşdy. Mähridenem iki sany oguljygymyz boldy. Näbelet adamlar olary Seýran bilen Gülälekden känbir tapawutlandyrybam bilenoklar.

Görer göze hemme zadymyz düz, durmuşda hiç hili kemçiligimiz ýok ýaly.

Emma käte-käte oturyp pikir edýän welin, göwnüme bolmasa, Tawus biçäre Mähri ikimiziň otdan-da beter ýakyp barýan gyzgyn söýgümiziň howruna döz gelibilmän, bizi bagtyýar etmek üçin, hut öz erkine aramyzdan sogrulyp giden ýaly, öz ornuny Mährä, hakykatdanam, meýletinlik bilen beren ýaly bolup dur.

Muny ýeke men däl, Mährem duýýar. Ol hem öz uýasynyň bagtyny onuň elinden öz eli bilenjik gaňryp alan ýaly, onuň bu dünýäniň saltyn şemalyndan şeýle ir mahrum bolmagyna hut özi sebäpkär bolan ýaly gije-gündiz ýanyp-bişip ýör. Oýlanýar. Ölçeýär. Pikir edýär. Öz yüzünden, mähriban ejeleriniň keşbini gözleýän ýaly gözlerine dikanlap-dikanlap, ahyram uludan demlerini alşyp turup gidýän Seýran jan bilen Gülälejegime seredip gözlerine ýaş aýlaýar. Ejir çekýär. Hut şol çagajyklaryň hatyrasy üçinem, bir tarapy ýegşerilen bu horaşaja içeriniň keşigini çekip ýör.

Howwa, diňe şolaryň hatyrasy üçin. Çünkü Tawusyň keç ykbalynyň hasabyna gurnalan, birmahallar bixin ikimiz üçinem elýetmez bolup görnen bu durmuşyň indi biziň üçin hiç hili mazasy ýok. Öyüň içindäki her bir zat bize Tawusy, onuň gysga ömrüni, pes pälini, belent mertebesini, adamkärçiliginı ýatladyp dur.

Ince duýgularmyzyň ugruna gidip, edip ýören şol godeňsi hereketlerimiziň barysynyňam, hut şu hasratly günleri golaýlaşdyrmak üçin ekendigi barada oýlananymda welin, Tawus görgüli henizem sesini çykarmış, bir burçda ýüzüme seredip oturan ýaly, onuň belent mertebesiniň önünde müýnürgeýän, arassa, päk ruhunyň önünde müň mertebe ötünç soraýan.

Howwa, wagt geçer, aýlar aýlanyp, ýyllar dolanap. Köp zatlar

könelişer. Bu ýeňil düşmedik durmuş ýoluna deň gadam basan başdaşym, syrdaşym, mähriban ýoldaşym Tawusyň maňa bolan çäksiz söýgüsni ýele sowrup, ynamyny syndyranyň üçin, ýüregine daglar goýup, gül dek göwnüne kül sependigim üçin çekýän derdi-azarlarym welin, üstünden asyrlar geçse-de egsilmez. Tawusyň ýüzüne gara çekip, erkimi elimden alan şol süýji pursatlar indi maňa ömürlik jeza bolar.

Şonuň şeýle boljakdygyna sek-şübhe ýok. Bolubam bilmez. Çünkü, bize görä has akyllı-başlı görünýän bu gelşikli dünýede çigidiň gabýgy ýalyjak hem bihasap zat ýok.

1984-1989 ý.

Juma HUDAÝGULY. Hekaýalar